

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 882

מסכת קידושין ל"ז - מ"ג ♦ כלים כ"ה, ח' - כ"ו, ב'

בס"ד, ט' ניסן תשע"ו

השבוע בגליון

- ♦ תפיליו של רבי חייא
- ♦ ההבדל בין פסיקה שגויה לטעות טכנית
- ♦ תענית על לבנה שאינה מתגלה
- ♦ המקור להנחת התינוק על רגלי הסנדק
- ♦ מוהל שרצה להיות סנדק
- ♦ כל עצמותי תאמרנה

- ♦ האם מותר לנטוע אילן ליד בית כנסת?
- ♦ אילנות בתי הכנסת של בני ברק
- ♦ אדם שהניח תפילין פסולות

- ♦ ירושת אשה שנפטרה ביום השנה לחתונתה
- ♦ באיזה אדר נפטר משה רבינו?
- ♦ ירושת האשה שנפטרה ביום חתונתה
- ♦ מצוות שלוח הקן בשבת
- ♦ ההתחייבות במצווה, כיצד?
- ♦ סגולה בדוקה לחשוכי פרי בטן

דבר העורך

כור הברזל

כלי חפירה אימתניים עטו על המגרש הגדול וחוללו בו שמות. רוקנו אותו מכל תוכן. מידי יום ברנשים מוצקים העבידו את המכונות בשאון רב, העמיקו חפור עוד ועוד, עד שחטמם לא נראה מעל פני הקרקע, ולימים כבר לא נשמע שאונם רק עשנם היתמר מן הבור העמוק והעיד על הפעילות הענפה. הוא התגורר במרחק ראה ומוחו קדח במחשבות שונות מתוך נסיון להבין את מטרת החפירה. מיד כאשר היה משלים לבסס תיאוריה אחת, היו נזרעים בקרבו ניצניה של תיאוריה אחרת ומערערים את קודמתה. מחשבותיו נדדו מכספת בינלאומית עד בית כלא תת-קרקעי למושעי תבל, ממקלט מוגן מאטום ומגרעין עד... על הדבר הפשוט ביותר הוא לא חשב.

יסודות.
יסודות למגדל אדיר ממדים.
כגודל הבניין - עומק היסודות.

לא צריך להיות בעל ידע בבניית יסודות באופן מעשי, כדי לדעת שכגודל הבניין, ארכו, משקלו ומידותיו, כך מידת יסודותיו.

★ ★ ★

את שהותנו בארץ מצרים מכנה התורה הקדושה "כור הברזל".

"ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה ביום הזה". רש"י - "מכור - הוא כלי שמזקקים בו את הזהב".

זו היתה מצרים עבורנו.

השיעבוד המחפיר שאפילו לא נעשה לשם ניצול והתעשרות אלא לשם עינוי ודיכוי; הגזירות האיומות על תינוקות בני-יומם ששימשו כלבנים, הוטבעו במים, ונשחטו; ההספלה הרומסת; שנות

דף לח/א מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים

ירושת אשה שנפטרה ביום השנה לחתונתה

גמרתנו אומרת שמשה רבנו נולד ונפטר בז' אדר, משום שהקב"ה "ממלא את שנותיהם של צדיקים מיום ליום". לדעת חלק מן הראשונים, פטירתו של משה רבינו היתה בשבת בשעת מנחה, ומשום כך אומרים "צדקתך צדק" בתפילת מנחה, כדי להצדיק את הדין על פטירתו. אולם יש החולקים על כך, שהרי ביום פטירתו כתב משה רבינו שלש עשרה ספרי תורה, ואם נפטר בשבת, כיצד עשה זאת (תוספות מנחות לא/א ד"ה מכאן).

באיזה אדר נפטר משה רבינו? יש הנוהגים להתענות ביום פטירתו של משה רבינו (שולחן ערוך או"ח סימן תק"פ סעיף ב'). בימינו, כידוע, מקפידים על כך אנשי ה"חברא קדישא". לפיכך, יש לדעת באיזה אדר נפטר משה רבינו. ישנם הסוברים כי הוא נפטר בשנה מעוברת באדר א'; אולם, מסוגייתנו הוכיח היעב"ץ כי משה רבינו נפטר בחודש אדר הסמוך לפסח, שהרי מבואר בה שמיום פטירתו של משה רבינו פסק המן מרדת ובמשך שלושים ושמונה ימים אכלו בני ישראל מן המן שנותר בכליהם, עד שנכנסו לארץ ישראל ואכלו מתבואתה. מוכח אפוא, כי משה רבינו לא נפטר באדר א' שאם כן, שישים ושמונה יום מפרידים בין תאריך פטירתו לכניסתם של ישראל לארץ ולא שלושים ושמונה יום (עיי' שאלת יעב"ץ חלק א' סימן קי"ז ובסידור היעב"ץ ובשו"ת חתם סופר או"ח סימן קס"ג). למעשה, כתב משנה ברורה (שם ס"ק ט"ו) שמנהג העולם כדעת הסוברים שיש להתענות באדר א'.

ירושת האשה שנפטרה ביום חתונתה: בימיו של רבי מאיר איזנשטט זצ"ל, בעל הפנים מאירות, אירע מקרה מצער כאשר אשה נפטרה בכ' אלול שנת תצ"א, שנה לאחר נישואיה שהיו בב' אלול שנת ת"צ. לאחר פטירתה התגלע וויכוח נוקב בין הבעל לקרובי אשתו. יורשי האשה טענו, כי על פי תקנת רבינו תם וחכמי צרפת, שבעל אינו יורש את אשתו שנפטרה בתוך שנת הנישואין (רמ"א אה"ע"י סימן נ"ב סעיף ד' עיי"ש), אין הוא זכאי לרשת את נכסיה, שהרי לא חלפה שנה תמימה מאז נישואיהם. ואילו הבעל טען, כי בתום א' אלול תצ"א, חלפה שנה והוא זכאי לרשתה.

בעל פנים מאירות (חלק ב' סימן קע"ד) מאריך בתשובתו ומביא צדדים לכאן ולכאן. אחת מראיותיו מבוססת על סוגייתנו האומרת שהקב"ה ממלא את שנותיהם של צדיקים. אם נאמר כי ב' אלול נחשב כבר כתחילת השנה השנייה לנישואין, מדוע נפטר משה רבינו בז' אדר, הלא לפי הגיון זה היה עליו להפרד מן העולם בו' אדר? מוכח, אפוא, שיום זה עדיין נחשב כחלק מן השנה שעברה. למעשה, הכריע בעל פנים מאירות, כי יש להשאיר את הירושה בידי הבעל, מאחר שההכרעה בנושא זה אינה ברורה, וללא הכרעה ברורה אין אפשרות להוציא את הנכסים מידי הבעל המוחזק בהם.

צעילוי נשמת

מרת **חנה שנור** ע"ה
בת הר"ר חיים יעקב ז"ל
נלב"ע י"א בניסן תשכ"ח

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידנו
הר"ר **אבי שנור** ה"ו ומשפ' שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **ישעיה בריל** ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל
נלב"ע י"ב בניסן תשס"ב

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידינו
משפ' **פרלמוטר** שיחיו - גבעת שמואל

צעילוי נשמת

מרת **יענטה יהודית לינצר** ע"ה
ב"ר חיים אשר אנשיל זאב ז"ל
נלב"ע י"ג בניסן תשנ"ה

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידנו
הר"ר **שמואל לינצר** ומשפ' שיחיו - פ"ת

לעילוי נשמת

מרת **זיסל (סרין) רובנר** ע"ה בת הרה"ח ר' משה ז"ל
נלב"ע ח' בניסן תשנ"ט **תנצב"ה**

הונצחה ע"י בנה הר"ר **דוד רובנר** ומשפ' שיחיו - פ"ת

נר ה'
נשמת
אדם

דף לט/ב בשלוח הקן

מצוות שלוח הקן בשבת

גמרתנו מביאה את דברי רבי יעקב המבאר, כי הבטחת התורה למקיים מצוות שילוח הקן (דברים כב/ז): "שִׁלַּח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבְּנִים תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ יָמֶיךָ" אינה מתייחסת לשכר בעולם הזה כי אם בעולם הבא. פרטי דיניה של מצוות שילוח הקן רבים הם, ואף מחלוקות רבות מוצאים אנו בפוסקים, לגבי כל שלב משלבי קיום המצווה. נוכל לעמוד על חלק קטן ממכלול זה, בזכותו של יהודי ששאל את בעל חתם סופר (שו"ת אורח סימן ק), כיצד עליו לנהוג כאשר הוא נתקל בקן ציפור בשבת קדש. תחילה, נבאר בקצרה את שלבי קיום המצווה והמחלוקות לגביהם, ולאחר מכן נשוב לשאלה זו.

ההתחייבות במצווה, כיצד? בעל חוות יאיר (שו"ת סימן ס"ז) מסתפק, אם כל אימת שאדם נתקל בקן ציפור עליו להפריח את האם ולקיים את המצווה, או שמא, רק הרוצה ליטול לעצמו את הגוזלים, יפריח את האם לפני שהוא נוטל את הגוזלים, אך אין להפריח כל יונה מקינה (ע"ע פתחי תשובה י"ד רצ"ב סעיף א).

כיצד לסלק את האם? לדעת הרמב"ם (הלכות שחיטה פרק י"ג הלכה ה') יש לאחוז בכנפי האם ולהפריחה מן הקן. לדעת רש"י (חולין קמ"ב ד"ה במה), די בהברחתה מן הקן על ידי השמעת רעש בלבד [עיין בן איש חי, תול"ר רע"ח, שגם לדעת הרמב"ם, היינו רק לכתחילה].

טעם המצווה: רמב"ן (דברים כב/ו) והחינוך (מצווה תקמ"ה) מבארים, שהקב"ה ברחמיו על כל חי, ציוונו להפריח את האם מקינה כדי לצמצם את צערה על נטילת גוזליה. מדבריהם, מוכח, לכאורה, שמצוות שילוח הקן נוהגת רק כאשר המשלח רוצה ליטול לעצמו את הגוזלות, שעליו להמעיט מצער האם.

אמנם, חתם סופר מביא את הזוה"ק שמדבריו אנו למדים שמצוות שילוח הקן נוהגת בכל יהודי שנתקל בקן ציפור. הזוה"ק אומר שטעם מצוות שילוח הקן הוא, לעורר את רחמי השכינה על עם ישראל, על ידי צערה של היונה שמסתובבת ומחפשת אחר בניה שאבדו ממנה. הרי לנו, שהמצווה אינה רק כאשר המשלח חפץ בגוזלים. אולם, חתם סופר, מוכיח ממקומות אחדים בש"ס, שחיוב המצווה הוא רק כאשר חפצים בגוזלות, ועל דברי הזוה"ק הוא אומר: כי כאשר אנו מוצאים מחלוקת "הנגלה עם הנסתר, אין לנו עסק בנסתרות והנגלות לנו ולבנינו".

עתה, אומר חתם סופר, נשוב לאותו יהודי ששאל כיצד עליו לנהוג כאשר הוא נתקל בשבת בקן ציפור, נבדוק את שאלתו לפי כל שיטה ושיטה, וניווכח כי אין לקיים בשבת קודש את מצוות שילוח הקן:

- א.** על פי הזוה"ק, שטעם המצווה הוא לעורר את רחמי הקב"ה על עמו ישראל, ודאי שאין לעורר את רחמיו בשבת קודש, כפי שאין אומרים תחנון בשבת.
- ב.** לדעת הרמב"ם שיש לאחוז את האם בכנפיה ולהפריחה, ברור גם כן שהדבר אסור, שכן מעשה זה הוא מלאכת צידה.

ג. נותרה בידינו שיטת רש"י הסובר שאפשר להפריח את היונה על ידי השמעת קול. אמנם, לדבריו ניתן לקיים את המצווה בשבת, אולם הכריע חתם סופר שאין לעשות כן, שהרי המפריח את היונה ללא אחיזה בכנפיה, הרי זה ספק אם קיים את המצווה, כיון שלדעת הרמב"ם אין זה נחשב כשילוח האם מן הקן. לפיכך, מאחר שהפרכת היונה גורמת לה צער עמוק, אין להפריחה מקינה אלא לצורך קיום מצווה וודאית. אולם, המפריחה כדי לקיים את המצווה מספק "נמצא התאכזר שלא לצורך, והמתחסד בזה אין רוח חכמים נוחה הימנו".

סגולה בדוקה לחשוכי פרי בטן: נציין כי מצוות שילוח הקן היא סגולה למי שלא זכה להביא בנים לעולם, כפי שכתב החינוך (מצווה תקמ"ה) בשם המדרש (דברים רבה, כי תצא פיסקא ו), שדבר זה נרמז במילות הפסוק "ואת הבנים תקח לך".

דף לט/א דרב זרע גינתא דבי רב

האם מותר לנטוע אילן ליד בית כנסת?

מייסדי בתי כנסת מבקשים בדרך כלל לנאותם ולייפותם כדי לקיים את מצוות "זה אלי ואנווהו". אחת הדרכים לשוות מראה נאה ומהודר לבניין, היא על ידי נטיעת עצי נוי בפתחו ובסביבתו. אלא שישנם פוסקים הסוברים שאסור לנטוע אילנות בשערי בית הכנסת, כפי שיבואר להלן.

כידוע, אסור לנטוע אילנות בבית המקדש, בעזרה (עיין מחלוקת רמב"ם וראב"ד הלכות בית הבחירה פרק א' הלכה ט), או ליד המזבח, שנאמר (דברים טז/כא): "לא תטע לך אֶשְׁרָה פֶּלַעַץ אֶצְלַךְ מִזְבַּח ה'". בטעם הדבר מבאר הרמב"ם (הלכות עבודת כוכבים פרק ו' הלכה ט), שדרך עובדי כוכבים לנטוע אילנות נאים לצד מזבחותיהם, כדי למשוך את ההמון להתקבץ ליד אלוהיהם. כדי שלא להדמות לעובדי האלילים, ציוותה תורה שנפריש עצמנו ממנהג זה (עיין עוד חינוך מצווה תצ"ב).

לגבי זריעת ירק בסמוך לבית כנסת, שהוא בית מקדש מעט, כתבו הפוסקים (שו"ת מהרש"ם חלק ו' סימן ז) כי אין כל איסור, כמוכח בסוגייתנו המספרת, שרב גידל ירקות בגינה שהיתה סמוכה לבית מדרשו, כדי לכלכל את תלמידי בית המדרש. אך נחלקו הפוסקים, אם מותר לנטוע אילנות נוי בסמוך לבית כנסת. הגרע"א זצ"ל (אורח סימן ק"ג ס"א) מביא את דעתו של רבי דוד עראמה, שחכמים אסרו לנטוע אילנות בפתחי בתי כנסיות, כפי שאסרה התורה לנטוע אילנות בסמיכות למזבח ולעזרה. אולם, בעל ערוך לנר (שו"ת בנין ציון סימן ט) סובר, כי אין כל איסור לנטוע אילן בשערי בית הכנסת, שהרי גם בבית המקדש לא אסרה התורה לנטוע אילנות אלא בתוך בית המקדש,

עבודת מפרכת שקיץ לא נראה באופק - בחז"ל כתוב שמבחינה מדינית-צבאית לא היה לבני ישראל סיכוי לצאת מצרים; כל אלה חברו יחדיו על קבוצת מיעוט ודיכאוה עד עפר. נור ברזל.

ככל שהכור גדול יותר והאש לוהטת יותר והבעירה נמשכת זמן רב יותר, הרי אתה יודע שהתוצאה צריכה להיות מנופה מכל סוג.

ישנם פירושים שונים לצירופו בכור הברזל. יש האומרים כי מעת שחטאו חווה ואדם דבקה זוהמה בבני אנוש. היה צורך לזקק זוהמה זו ולצרפה כדי שנוכל לזכות לקבל את התורה. יש המסבירים ששנות עבדות אלו נועדו לחשלנו לקבל עול מלכות שמים. פירוש פירוש וסגנונו אך כל הנהרות הולכים אל הים - שעבוד מצרים נועד להכשירנו לקבלת התורה ועול מלכות שמים.

לא צריך לדעת לבנות יסודות כדי להבין שגודל היסודות מעיד על גודל הבניין הצפוי.

לא צריך להבין בזיקוק ובזיכוך כדי להבין שעצמת הזיכוך והזיקוק ותקופת הכשרה, מעידים על עוצמתה האדירה של המטרה שלשמה נעשה הדבר.

התורה הקדושה.

לאחר שהות ארוכה במצרים זכינו להשתעבד לבורא העולם, שזהו האושר הגדול ביותר, ולקבל מידיו את התורה.

התורה האם אפשר להסביר את מלא תפקידה בחיינו? הן היא בעצמה חיינו! באמצעות פירוש של רש"י שיובא להלן ניתן לקבל מימד על עצמת התורה ונחיצותה בעולמנו.

כנינוס המוני לומדי הדף היומי באזור הצפון, שהתקיים בעיר טבריה, לרגל סיום מסכת לפני כמה שנים, התכבדו הלומדים בנוכחותו של הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן שליט"א אשר הזכיר את דברי רבא במסכת סוטה. במשנה אומר רבן שמעון בן גמליאל: "העיד רבי יהושע, מיום שחרב בית המקדש אין יום שאין בו קללה". רבא אומר על כך (דף מא/א): "בכל יום ויום קללתו מרובה משל חבירו". תמהה הגמרא: "ואלא עלמא אמאי קא מקיים" - אם הקללה הולכת ומתרבה, כיצד שורד עולמנו? משיבה הגמרא: "אקדושא דסדרא ואיהא שמייה רבא דאגדתא". רש"י מסביר כי "קדושה דסדרא" היא התקנה לומר בכל יום "ואתה קדוש", "שלא תקנוה אלא שיהו כל ישראל עוסקין בתורה בכל יום דבר מועט... והן כעוסקין בתורה, וכיוון שנוהג בכל ישראל, בתלמידים ובעמי הארץ, ויש כאן... קדושת השם ותלמוד התורה - חביב הוא. וכן אמר יהא שמייה רבא מברך שעונים אחר הגדה שהדרשן דורש ברבים, בכל שבת היו נוהגין כך ושמ היו נקבצים כל העם לשמוע, לפי שאינו יום של מלאכה ויש כאן תורה וקידוש ה'".

זוהי עוצמתה של התורה וכחה, שבזכותה שרדנו אלפיים שנות גלות קשה ומרה.

יהי רצון שזכות לימוד התורה תעמוד לנו שנוכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים בירושלים עיר הקודש במהרה בימינו. אמן.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטר זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פסק: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף לח/א מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום

מהיום שנעשה בו לצדיק

עמד ותמה רבי עקיבא יוסף שלזינגר: **מדוע** בשאר צדיקים אין אנו מוצאים כן? נראה, אמר, שהדבר אמור במשה רבינו, שנתמלא הבית

אורה מיד עם לידתו. בשאר צדיקים אין הקב"ה ממלא שנותיהם אלא מיום שהפכו לצדיקים... (תורת יחיאל בראשית, רפד).

דף לח/ב יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום

דוקא ביום הלידה

ביום לידתו של אדם, מזלו בריא וחזק. כן מבואר בירושלמי (ראש השנה פרק ג' הלכה ח'). נאמר שם שלכן אין אדם ראוי למות ביום הלידה. אולם כל זה נכון באנשים רגילים, שהמיתה קשה להם, אך בצדיקים שמיתתם מעלה בשבילם, שמיד הם הולכים להסתופף בצל השכינה, אדרבה ביום הלידה מזלם החזק גורם שיתלקו... (טעמא דקרא, וילך).

דף לט/ב שר מצוה בהאי עלמא ליכא

שכר טורח

אבל שכר **טורח** מצווה, משולם בעולם הזה. זהו פירוש הכתוב "אם בחוקותי תלכו" - שתהיו **עמלים** בתורה, "ונתתי גשמיכם בעיתם", שכר העמל והטורח הוא בעולם הזה, גשם וכדומה... (תורת משה, בחוקותי).

דף מ/ב עשה מצוה אחת

הכף הכריעה

כתוב בספר חרדים:

"**כתב** רבינו יצחק דמן עכו. מעשה היה ברב רבינו יוסף ג'קטיליא שחלה עד קרוב למיתה, ונים ולא נים תיר ולא תיר, וראה שני אנשים שוקלין עוונותיו וזכויותיו במאזניים, והיו שוקלין שוה בשוה, מיד נתעורר ונתחזק, ושאל התפילין ושם אותם - **מיד** התחיל להרפא, ועלה ממוות לחיים, כי הכריעו כף הזכויות!" (אוצר חידושים באגדה).

דף מ/ב לפי שהעולם נידון אחר רובו ... עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה

ראה - לפניכם

וזהו פירוש הפסוק "ראה אנוכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה". ראה - לשון יחיד, לפניכם - לשון רבים.

ראה - כי במעשיך אתה נותן לפני הכלל כולו ברכה וקללה. מעשה שלך משפיע על רבים ועל העולם כולו... (כלי יקר דברים יא/כו).

דף מ/ב אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה

מהי תחילת הדין?

בעלי התוספות הקשו שהרי בשבת (לא/א) נאמר ששואלים אותו ראשונה אם נשא ונתן באמונה.

מסכיר רבי צדוק הכהן מלובלין:

אם נשאת ונתת באמונה, הרי שהאמנת בה' שהוא הנותן לך כח לעשות חיל, וממילא לא היית טרוד לפרנסתך ויכולת לקבוע עיתים לתורה וללמוד כמעט בלא הפרעה... (פרי צדיק, ויקרא ו').

דף מא/א אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה

אשה יראת שמים

אומרים בשם האדמו"ר מו"זיניץ בעל אמרי חיים, שאמר דרך צחות:

"**יראנה**" לשון יְרָאָה. לא יקדש עד שיעמוד על טיבה ויווכח כי אשה יְרָאָה (יראה/נע) היא..."

דף מב/ב אין אונאה לקרקעות

אין אונאה לעבדים דוקא

נחלקו רש"י ובעלי תוספות (א/ז) אם כל אדם הוקש לקרקע או רק עבד. דעת בעלי התוספות שרק עבד הוקש לקרקע.

כתב רבי יהונתן אייבשיץ: זהו שאמרה אסתר לאחשורוש - "ואילו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי". מה ענין עבדים ושפחות לכאן?

במד"ש נאמר: "אין הצר שווה בנזק המלך - אומה שלימה בכמה מכרת; בעשרת אלפים ככר כסף? ארנונית שלם עולה יותר!". כלומר, מחירם שווה

אך בשעריו לא נאסר הדבר. ודאי, איפוא, שחכמים לא גזרו על נטיעת אילנות בשערי בית כנסת. **אילנות בתי הכנסת של בני ברק**: רבה של בני ברק, הגאון רבי יעקב לנדא זצ"ל, אשר הסתפק כיצד להורות לבתי הכנסת שבעיר לגבי נטיעת אילנות בשער בית הכנסת, הפנה את שאלתו לתלמידי חכמים אחדים, ביניהם בעל שו"ת היכל יצחק (או"ח סימן י'), אשר האריך להוכיח כי אין איסור בדבר, ולבסוף כתב כי מכל מקום טוב יעשו אם יטעו עצים ברחבת בית הכנסת, אך לא בדרך המובילה אליו.

דף מ/א חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה

אדם שהניח תפילין פסולות

מפעם לפעם שומעים על אדם שהניח תפילין במשך שנים רבות, לאחר שהוגהו על ידי מגיה מומחה, ולפתע התברר לו בבדיקה שגרתית, כי תפיליו לא היו כשרות מעולם. כאשר אנו באים לדון כיצד להגדיר אדם זה, האם כמי שמעולם לא הניח תפילין, או שמא מאחר שנאנס, דינו שונה, יש לחלק את השאלה לשני חלקים נפרדים: **א.** האם **מעשה** הנחת התפילין הפסולות נחשב לו כמעשה מצווה, כיון שלתומו חשב שהוא מניח תפילין. **ב.** האם על מקרה מעין זה, נאמרו דברי סוגייתנו "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה... אפילו חשב אדם לעשות מצוה, ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, ומאחר שהוא **התכוון** להניח תפילין, נחשב הדבר כאילו אכן הניח.

תפיליו של רבי חייא: בעל בן איש חי (רב פעלים חלק ד' או"ח סימן ב') שדן בנושא, כתב כי מאחר שאותו אדם הניח תפילין לפי תומו, עולה לו המעשה כאילו הניח תפילין כשרות. את דבריו הוא סומך על דברי רב קדמון שמביא החיד"א (מערכת ד' אות ד'). אותו חכם כתב לגבי רבי חייא שהניח תפילין שנתפרו בפשתן, שלמרות שלהלכה הן פסולות, אולם, ודאי שאין לומר שרבי חייא לא הניח תפילין כל ימי חייו, שהרי כוונתו היתה לשמים, מאחר שהוא היה סבור כי תפילין אלו כשרות. מכך מוכיח בן איש חי, כי כאשר אדם מקיים מצווה לתומו ולבסוף התברר שמחמת אונס הוא לא קיים את המצווה, הרי הוא נחשב כמי שקיים את המצווה.

ההבדל בין פסיקה שגויה לטעות טכנית: אולם, הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל (שו"ת רבי צבי או"ח א' סימן ל"ה) כותב חילוק בהיר בין מקרהו של רבי חייא, לבין אדם שהניח תפילין פסולות. רבי חייא היה מפוסקי דורו, ואף שלדורות לא נתקבלה פסיקתו להלכה, אך לאותה שעה היא התקפה שהרי כך היא דרכה של תורה, כנאמר "אין לך אלא שופט שבימך". ממילא, ודאי שרבי חייא נחשב כמי שהניח תפילין כשרות. לעומת זאת, אדם שנאנס והניח תפילין חסרות או פגומות, מדוע נחשיבנו כמי שהניח תפילין כשרות?

עתה, יש לדון אם דברי סוגייתנו ש"מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה", יחולו על אדם שהניח תפילין פסולות, שמחשבתו להניח תפילין תחשב לו כמעשה מצווה. כדי להכריע בשאלה זו, תחילה יש לתחום ולהגדיר כלל זה של "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה", שהרי בסוגייתנו מבואר כי אדם שנאנס ולא עלה בידו לקיים את המצווה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, ויש לדעת אלה אופנים נחשבים כ"אונס".

בהגדרת כלל זה, זן בארוכה בעל שבות יעקב (שו"ת, חלק ב' סימן י') שכתב, כי דווקא אדם שהתאמץ בכל כוחו כדי לקיים את המצווה באופן ראוי, ולבסוף נאנס ולא עלה הדבר בידו, נחשבת כוונתו הטובה לקיים מצווה כאילו עשה את המצווה. אולם, אדם שהיה באפשרותו להוסיף טרחה ועל ידי כך למנוע את האונס שאירע לו, אינו יכול להתלות בכלל זה, ועל כגון דא לא נאמר "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה". על פי זה כתב בעל הר צבי, כי מאחר שאילו אותו אדם שגילה שתפיליו פסולות, היה מוסרן למומחה נוסף שיבדקן, היתה מתגלה הטעות שבתפיליו, יש לדון אם הוא נחשב כמי שקיים את המצווה, שהרי היתה בידו האפשרות למנוע את האונס.

תענית על לבנה שאינה מתגלה: ברצותו להמחיש מקרה של אדם שמחמת אונס לא קיים מצווה, מספר בעל שבות יעקב (שם), כי בחודש כסלו תע"ה, כאשר התמנה לרבה של וורמיאז, נודע לו כי אחד מהרבנים גזר תענית ציבור על הקהל, לאחר שבאותו חודש הם לא זכו לקיים את מצוות קידוש לבנה. מקרה זה, פסק בעל השבות יעקב, נחשב כאונס גמור, שהרי אין בידיהם אפשרות לעשות דבר מה כדי לראות את הלבנה, ועל כן, אין הם צריכים להתענות, שהרי "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה" והתאמצותם לקיים את המצווה היא בגדר "חשב אדם לעשות מצווה ונאנס".

מן הראוי לציין כי ישנם פוסקים הסוברים (עיין ספר הערות להגרי"ש אלישיב זצ"ל), שאדם שעשה את המוטל עליו על פי דין ונאנס, גם עליו נאמר "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה", אף על פי שאם היה מוסיף טרחה על טרחתו, היה נמנע האונס. לדבריהם, היהודי שהניח תפילין פסולות, נחשב לו הדבר כאילו קיים את המצווה, שהרי הוא מסר את התפילין למגיה מומחה, ובכך יצא ידי חובתו.

מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה: לסיום יש להדגיש, כי "מחשבה טובה" אינה נחשבת כקיום המצווה ממש, אלא כפי שמשמע מדברי סוגייתנו "מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה" (שם).

דף מא/א כי הא דרב ספרא מחריך רישא

המקור להנחת התינוק על רגלי הסנדק

בסוגייתנו מבואר, כי ראוי לאדם לקיים בעצמו את המצוות המוטלות עליו ולא להפקידן בידי שליח שיבצען עבורו. בטעם הדבר כתב רש"י (ד"ה מצווה), שכאשר אדם מקיים את המצווה בעצמו, הוא זוכה לשכר גדול יותר. טעם נוסף אנו מוצאים בספר מגילת ספר (עשין מ"ח, וכן כתב שיורי ברכה יו"ד סימן רס"ד), שהמוסר לאדם אחר מצווה שהוא עצמו יכול לקיימה, מפגין בכך זלזול כלפי המצווה, כביכול אינה חשובה בעיניו עד שיטרח בה בגופו.

מוהל שרצה להיות סנדק: מעשה במוהל מומחה שאשתו ילדה בן. האב חפץ עד למאד בהזדמנות שנקרתה בפניו להיות סנדק, אך הסתפק האם לשם כך הוא רשאי לוותר על מצוות המילה המוטלת על האב, או שמא עליו לקיימה בעצמו, שהרי אמרו חז"ל "מצווה בו יותר מבשלוהו". כדי להכריע בשאלה זו, יש להתבונן בשרשי ה"סנדקאות" ולברר אם הסנדק מקיים מצווה, ואם כן, איזו מצווה.

כל עצמותי תאמרנה: מקור למצוות ה"סנדקאות", אנו מוצאים במדרשים רבים (תהילים, שוחר טוב ועוד) המבארים את דברי נעים זמירות ישראל (תהילים לה/ו): "כָּל עֲצֻמוֹתַי תֹּאמְרֶנָּה", שכל האברים זוכים להשתתף בעשיית מצוות. המדרשים מונים את כל האברים ומציינים איזו מצווה זוכה כל אבר לקיים, וכגון, בחוטם מקיימים מצווה בהרחת בשמים במוצאי שבת, ובברכיים - בשמשן את הסנדק לנשיאת התינוק בעת המילה.

מעלת מצוות הסנדקאות: על חשיבות הסנדקאות אפשר ללמוד מדברי מהרי"ל (מנהגים הלכות מילה אות א') הכותב, שמצוות סנדקאות אף גדולה ממצוות המילה, משום שרגלי הסנדק הם כמזבח שמקטירים עליו קטורת! מטעם זה חשיבותו של הסנדק עולה על זו של המוהל, וכאשר המוהל והסנדק מתפללים ביום הברית באותו מניין, ואין אפשרות לכבד את שניהם בעליה לתורה, על הגבאי להעדיף את הסנדק משום שמעלת המצווה אותה הוא עומד לקיים גדולה יותר. הפוסקים (שו"ת רב פעלים חלק ב' יו"ד סימן ל"ה, שו"ת חתם סופר או"ח סימן קנ"ט) גם מציינים כי הסנדק אף נחשב **כשותף במצוות המילה עצמה**, בכך שהוא תופס את התינוק ומסייע למוהל בקיום המצווה.

לאחר שנוכחנו במעלת מצוות הסנדקאות, מכריע בן איש חי (שם) כי ודאי שהאב רשאי לשמש כסנדק לבנו ולמנות שליח שימול את בנו, שהרי לא זו בלבד שהוא אינו מפסיד את מצוות המילה, כיוון שבהיותו סנדק הוא משתתף בה, אלא הוא אף זוכה במצווה רבה יותר - הסנדקאות. כמו כן אין חשש שיִראה כמי שמזלזל במצוות המילה בכך שממנה שליח במקומו, שהרי הוא עושה כן על מנת לזכות במצווה אחרת ואין זה נראה כזלזול [ראוי לציין, כי בספר אוצר הברית הביא שאין הדבר מוסכם בספרי הפוסקים, ובפרט לדעת הש"ך, חו"מ סימן שפ"ב, הסובר כי הדבר נחשב כביטול מצוות עשה].

מדוע נוהגים לכבד אחרים בסנדקאות? לאור האמור לעיל, שהסנדק נחשב כמי שמשתתף בקיום מצוות המילה, מתבקשת השאלה, כיצד רשאי האב להעניק לאחרים את הכבוד לשמש כסנדק, אחר שלמדנו ש"מצווה בו יותר מבשלוהו"? הן מאחר שמצוות המילה מוטלת על האב, עליו ליטול לעצמו את הסנדקאות כדי להשתתף במצוות המילה (דברי יוסף סימן כ"ו)!

תשובה לשאלה זו אנו מוצאים בדברי החיד"א (שיורי ברכה יו"ד סימן רס"ד) המצדד, כי משום כבוד הבריות מותר לכבד אדם אחר במצווה, ובפרט כאשר אותו אדם הוא יהודי נכבד, הרי זה מכבודה של המצווה שתעשה על ידי גדולים ונכבדים (בית אפרים חו"מ סימן ס"ז).

בהרבה הוא שילם עבורם מחיר זול מידי. לכאורה אין זו טענה, שהרי אדם הוקש לקרקע ואין אונאה לקרקעות... אולם, מאחר שרק עבד הוקש ולא כל אדם, אמרה אסתר - ואילו לעבדים ולשפחות נמכרתי החרשתי, שכן אין להם אונאה... (יערות דבש ח"א דרוש יז).

לעילוי נשמת

הר"ר **יצחק ישראל קנופף** ז"ל

בהר"ח ר' יונה צבי הלוי ז"ל

נלב"ע י"א בניסן תש"ס

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **חווה לאה פריימן** ע"ה

ב"ר דב ז"ל נלב"ע ח' בניסן תשס"ז

תנצב"ה

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **שרגא פייבל** ז"ל

ב"ר יצחק אייזיק ז"ל נלב"ע ח' בניסן תשס"ד

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר בכל יום משנה אחת הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!

חייג עכשיו: 3029*

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

